

НЕЗАВЕРШЕНІ РОБОТИ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО З ФОЛЬКЛОРУ ЗВЕНИГОРОДЩИНИ

Ольга Лагунова

UNFINISHED WORKS OF AHATANHEL KRYMSKYI FROM THE FOLKLORE OF THE ZVENYHOROD REGION

Olha Lahunova

The relevance of the article is in the introduction into scientific circulation of two unfinished folklore works by Academician Ahatanhel Krymskyi: «A. Yu. Krymskyi's Report on His Trip to the Kyiv Province in the Summer of 1895» and «Touches of the Galician-Uniate Influence in the Folklore of the Southern Kyiv Region».

The purpose of the article is to prove that A. Krymskyi's reveal the figure of the scientist as a researcher who worked not only in his office, but also personally communicated with respondents.

Among the methods used in the creation of the article, the descriptive-narrative method was used to understand the scientific work of A. Krymskyi, the content of his scientific works. This work uses methods of criticism of historical sources, determined by the specifics of the object of research. The complex application of various means of search, analysis, and synthesis made it possible to optimally use archival data and published sources.

As a result of the study, it is proven that A. Krymskyi wrote, but did not complete, two scientific works on the folklore of the Zvenyhorod region: «Report of A. Yu. Krymskyi on his trip to the Kyiv province in the summer of 1895» and «Touches of the Galician-Uniate influence in the traditional folklore of the southern Kyiv region». These works were created from folklore materials collected by him personally and on the basis of collections of songs of wandering beggars of the late 18th century. The scientist paid special attention to the origin of folk songs, their change under the influence of historical processes in the Russian Empire. A. Krymskyi substantiated his own methodological approach in the work «How to classify folk songs» and in the «A program for collecting peculiarities of Little Russian (Ukrainian) dialects», in which he proposed his own scientific approach to systematizing Ukrainian folklore and dialect material.

The conclusions emphasize that the unfinished folklore works of A. Krymskyi «Report of A. Yu. Krymskyi on his trip to the Kyiv province in the summer of 1895» and «Touches of the Galician-Uniate influence in the traditional folklore of the southern Kyiv region» require careful study by specialists and publication with scientific comments.

Keywords: *Ahatanhel Krymskyi, Zvenyhorod region, folklore, methods of ethnographic research, dialect.*

Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) відомий як організатор Української академії наук, сходознавець та письменник. Він організував мережу кореспондентів для створення етнографічного збірника «Звенигородщина, Шевченкова батьківщина, з погляду етнографічного та діалектологічного» (1930) (далі – «Звенигородщина...») для збереження і дослідження звичаїв, обрядів та діалекту українців свого рідного Звенигородського повіту у Київській губернії. Здебільшого вчений проводив свої дослідження за допомогою бібліографічного пошуку, спрямовуючи зусилля на пошук та зіставлення даних з книг багатьох авторів чи публікації архівних матеріалів та стародруків. Хоча в його власному архіві, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України (далі – ІР НБУВ) є чимало документів, які свідчать про його особисту участь у польових дослідженнях з етнології та фольклору. Більшість цих документів досі неопубліковані та майже невідомі науковцям. Саме тому метою статті є введення в науковий обіг двох неопублікованих документів з архіву Агатангела Кримського – фольклорних робіт «Звіт А. Ю. Кримського про його поїздку до Київської

губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини».

Аналіз основних джерел дослідження і публікацій показав, що дослідникам нічого не відомо про «Звіт А. Ю. Кримського про його поїзду до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини». Відомості про А. Кримського як етнологу у працях П. Попова (1890–1971), М. Гуця, Г. Денисенко, О. Дея (1921–1986), В. Борисенко, А. Чабана та М. Глушка стосувалися лише проблеми публікації трьох частин «Звенигородщина...» та утисків вченого з боку радянської влади. Отже, є необхідність звернути свою увагу на джерела дослідження, а саме архівні справи та збірники листів академіка, де згадувалася робота над цими працями. До них відносяться дев'ять справ з фондів №№ 1 та 36 ІР НБУВ та одна справа з фондів № 80 Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (далі – ІЛ), де зберігаються листування А. Кримського, відрядні листи, звіти з наукових відряджень, тексти невиданих наукових робіт. Опубліковані листи академіка з цієї проблеми містяться у збірниках «А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах» (том 5, книга 1, 1973), «А. Е. Крымский. Письма из Ливана (1896–1898)» (1975), «Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941)» (том 1, 2005). Дослідження цієї роботи вченого буде не повним, якщо не вивчити інші його фольклорні роботи, присвячені польовим дослідженням. А саме у співавторстві з К. Михальчуком (1841–1914) він склав «Програму для збору особливостей малоросійської мови» (М., 1910) для другого відділу Імператорської академії наук і написав у співавторстві з О. Шахматовим (1864–1920) монографію «Нариси з історії української мови» (К., 1922).

Отже, завданням цієї статті є уведення у науковий обіг фольклорних робіт «Звіт А. Ю. Кримського про його поїзду до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини» з використанням «Програми для збору особливостей малоросійської мови» (1910), яка узагальнила досвід вченого як польового дослідника українського фольклору.

Деформації українського фольклору під російськоімперським впливом присвячений рукописний текст, написаний російською мовою – «Звіт А. Ю. Кримського про його поїзду до Київської губ. влітку 1895-го року», який недописаний до кінця і зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 589). Хоча у листі до свого вчителя П. Житецького (1837–1911) вчений писав, що планував створити звіт на основі подарованих Житецьким етнографічних даних писаря з Поділля А. Димінського (1829–1905), проте використав лише власні польові матеріали (А. Ю. Кримський. Твори... 1973, с. 201). Водночас у нього через знайомих кореспондентів назбиралося досить етнографічного матеріалу, який він планував видавати у Москві (А. Ю. Кримський. Твори... 1973, с. 185, 239) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 680, арк. 330–339) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 700) (ІР НБУВ, ф. I, спр. 24795).

У звіті А. Кримський писав про те, що він був відряджений московським Імператорським товариством шанувальників природознавства, антропології та етнографії у Крим для дослідження мови та побуту караїмів, але захворів та залишився у м. Звенигородка, де розпочав свою етнографічно-збиральницьку діяльність (ІЛ, ф. 80, спр. 107). «Дослідження мої велися в двох напрямках: по 1-х я особисто записував з народних уст всякі твори народної словесності, а в 2-х – збирав звідусіль «шпаргалля»: так у нас називаються старі книги, старі папери, як, наприклад пошарпані зошити, альбоми для віршів і такі інші, те, що по-російськи можна назвати паперовим «хламом» і що скрізь в провінції йде на розпалювання печей і в крамницю на обгортку» (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 589, арк. 1). До таких стародруків можна віднести ті рукописи, що зберігаються в архіві А. Кримського. Серед них збірник «старецьких» пісень з кінця XVIII ст. та рукописи: «Сказання про Задонський бій», «Сказання про Куліковський бій», «Означення урочищ», «Пісенник російських та малоруських пісень» (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 152) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 648) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 153) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 680, арк. 330–339) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 689, арк. 285–301) (ІР НБУВ, ф. ХХХVI, спр. 700) (ІР НБУВ, ф. I, спр. 24795).

Він не вважав чимось важливим свої записи, особливо народну прозу. Учений записав фонетичним правописом кілька казок, а також повір'я, прикмети, три-чотири легенди. Зібрав десять народних анекдотів, які являли собою перероблення турецьких анекдотів про Ходжу Насреддіна, що на думку А. Кримського доповнювало статтю М. Драгоманова (1841–1895) «Турецькі анекдоти в українській народній словесності» («Київська старовина», 1886) й спростовувало схожий твір М. Сумцова (1854–1922). Учений записав до п'ятисот пісень у селах Неморож та Озірна, у місті Звенигородка. У доповіді вчений вирішив дослідити художній бік українських пісень і їхнє походження, а потім теми, які вони освітлюють.

На його думку, українські пісні в той час знаходилися у занепаді, що відбилося на їхньому сенсі та формі. Незмінними залишилися лише обрядові пісні, попри протидію щодо їх виконання від духівництва і поліції. У побутові пісні були внесені нові елементи відповідно до нових умов: російсько-солдатсько-фабрично-лакейський та новоукраїнсько-шляхетсько-українофільський. Щодо останнього елемента він писав так: «Цього сорту пісні, не дивлячись на їхнє художнє нікчемство, я вважаю у своїй збірці найбільш важливим етнографічним матеріалом» (ІР НБУВ, ф. І, спр. 24795, арк. 4).

Українофільські пісні, на думку А. Кримського, з'явилися разом з українофільством. Українофіли намагалися свої пісні підробити під народні, тому народ їх сприйняв за свої (ІР НБУВ, ф. І, спр. 24795, арк. 5). Військо, цукровий завод, Одеса, куди селяни ходили на заробітки, були розсадниками нових пісень, вважав учений. Селяни досить зневажливо ставилися до свого фольклорного надбання, тому українська пісня втратила свою унікальність, оскільки цьому сприяв новий побут села.

Найкраще вдалося А. Кримському збирання стародруків у церковних архівах особисто або через кореспондентів. Йому пощастило зібрати багато цікавого, особливо з огляду на те, що ці книги, якими користувалися селяни, могли залишити свій вплив на фольклор. На жаль, ця вчена праця не має свого логічного завершення.

В іншій своїй незавершеній чорновій роботі «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини» А. Кримський стверджував про значний галицький вплив на фольклор і вимову Звенигородщини (ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 69). Він навів приклади західноукраїнського впливу на місцевий фольклор на основі пісень зі стародавньої рукописної збірки, яку він придбав у с. Смільчинцях на Звенигородщині від селянина-шляхтича І. Кулінича (можливо, він мав на увазі ту збірку «старецьких» пісень, яку він показував П. Житецькому в 1895 р.) (Епістолярна спадщина... 2005, с. 196) (ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 680, арк. 330–339) (ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 700) (ІР НБУВ, ф. І, спр. 24795). А. Кримський стверджував, що попри те, що у сучасній йому Звенигородщині державницькими силами геть знищено поняття уніатства і населення стало православним, згадки про старі часи збереглися у мові старих людей, таких як баба Бидулчиха. Завдяки цим свідченням він стверджував, що головним центром пропаганди уніатства був Почаїв.

Хоча у часи А. Кримського населення Звенигородщини з погордою дивилося на все католицьке і польське, у весільному обряді залишилися пісні, які свідчили про значний галицький вплив у минулому на ці землі. Таким чином, він підкреслював не місцевий характер пісні та наводив ще одну пісню зі словника і кілька колядок з архіву В. Доманицького (1877–1910). Зважаючи на постійні посилання вченого на різні частини «Звенигородщина...», ми можемо припустити, що ця праця була складена в 1920–1930-х рр. і не була опублікована через надмірний її релігійний зміст.

У «Програмі для збору особливостей малоросійської мови», складеній російською мовою А. Кримським разом з К. Михальчуком в 1910 р. для другого відділу Імператорської академії наук, відобразився дослідницький хист ученого (Крымский, Михальчук 1910). Цього ж року ця програма вийшла окремим відбитком (СПб., 1910). Починав учений працювати над програмою ще 1896 р. Про співпрацю з К. Михальчуком, визначним мовознавцем та основоположником української діалектології, А. Кримський з 1900 року згадував у своїх листах до Б. Грінченка (1863–1910), хоча раніше розглядалося питання про співпрацю з ним над статтею про українську діалектологію для «Слов'янської Енциклопедії» В. Ягича (1838–1923) (Епістолярна спадщина... 2005, с. 298–299, 350) (Крымский 1975, с. 51, 91) (Кримський 1973, с. 239, 347–348, 386, 388, 389). Тому, можна припустити, що теоретичні зауваження у цій програмі належали А. Кримському, а змістове її наповнення та структуру створив К. Михальчук.

У вступі до програми А. Кримський зауважив, що в українській мові існує безліч діалектів, особливо на пограниччі з територіями інших країв. Тому він спрямував майбутніх дослідників бути уважними до респондентів та ретельно їх добирати. Записувати почуте вчений вимагав за абеткою відповідно до пунктів програми, а також дотримуватися фонетичного правопису, розміщенню наголосів. Останній вимозі він приділяв велике значення і надав чіткі правила про означення м'яких та твердих голосних. Крім того, від кореспондентів А. Кримський вимагав дати докладну паспортизацію своїх записів.

Програма для запису української мови була поділена на шість частин для ретельного дослідження звуків голосних і приголосних, їхнього поєднання, зміни, перебудови та поєднання з наголосом. Кожний з підрозділів ділився на кілька пунктів, що об'єднували численні питання.

Близько за змістом до цієї програми стоїть сумісна праця А. Кримського з О. Шахматовим «Нариси з історії української мови» (К., 1922). У своєму розділі цієї книги «Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася» учений дав невеликий нарис історії походження та розвитку української мови, виділив основні діалектні групи – східну і західну, що суперечить сучасному поділу українських говірок на північні та південні (Шахматов, Кримський 1922, с. 89–93) (Матвіяс 1971, с. 13–18).

Отже, незавершені фольклорні роботи «Звіт А. Ю. Кримського про його поїздку до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини» належать до праць вченого про українську мову та фольклор, оснований на його особистих етнографічних дослідженнях. Вони вимагають уважного вивчення фахівцями та публікації з науковими коментарями. Обґрунтування власного методологічного підходу А. Кримський зробив у праці «Як треба класифікувати народні пісні» та у «Програмі для збору особливостей малоросійської мови», в яких запропонував власний науковий підхід до систематизування українського фольклору і діалектичного матеріалу. Ці дві праці вченого, написані ним у співавторстві з іншими науковцями, розкривають питання його науково-методологічного підходу при вивченні українського фольклору та діалектології. «Програма для збору особливостей малоросійської мови» є зразком вимогливості А. Кримського до уважного фонетичного запису кореспондентами українських народних творів.

Список джерел та літератури

Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України (ІЛ), ф. 80, спр. 107, 1 арк.

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА Агатангела Кримського (1890–1941), 2005, [у 2 т.]. Ред. колегія: Матвєєва Л. В. (гол. редактор серії) та ін. Т. I (1890–1917). Відпов. редактор випуску Василюк О. Д. Київ: Інститут сходознавства імені А. Кримського НАНУ.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 589, 30 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 680, 367 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 700, 164 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. I., спр. 24795, 7 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 152, 18 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 648, 64 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 153, 79 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 689, 2069 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. XXXVI, спр. 69, 20 арк.

КРИМСЬКИЙ, А. Ю., 1973, Твори в п'яти томах. Ред. колегія: І. К. Білодід (голова), О. І. Ганусець, О. І. Дей та ін. Т. 5. Кн. 1. Листи (1890–1917). Редактор тому: С. Д. Зубков. Київ: Наукова думка.

КРЫМСКИЙ, А. Е., 1975, Письма из Ливана (1896–1898). Составители: Н. П. Визир и И. М. Смилянская. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.

КРЫМСКИЙ, А., МИХАЛЬЧУК, К., 1910, Программа для собирания особенностей малорусских говоров, Сборник Отделения русского языка и словесности Академии Наук, 87 (4), 1–163.

МАТВІЯС, І., 1971, Питання української діалектології в працях А. Ю. Кримського, Мовознавство, 1, 13–18.

ШАХМАТОВ, О., КРИМСЬКИЙ, А., 1922, Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'яток письменської старо-українщини XI–XVIII вв. Київ: Друкар.

References

- EPISTOLIARNA SPADSHCHYNA Ahatanhela Krymskoho (1890–1941), 2005, [u 2 tomakh] [The epistolary heritage of Ahatanhel Krymskyi (1890–1941): [in 2 volumes]]. Editorial board: Matvieieva L. V. (series editor-in-chief) et al. Volume I (1890–1917). Editor-in-Chief of the issue: Vasyliuk O. D. Kyiv: Instytut skhodoznavstva imeni A. Krymskoho NANU. [In Ukrainian].
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 589, 30 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 680, 367 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava, 700, 164 arkushy.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond I, sprava 24795, 7 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 152, 18 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 648, 64 arkushy.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 153, 79 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 689, 2069 arkushiv.
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IR NBUV), fond XXXVI, sprava 69, 20 arkushiv.
- KRYMSKYI, A. E., 1975, Pisma iz Livana (1896–1898) [A. E. Krymskyi. Letters from Lebanon (1896–1898)]. Compiled by N. P. Vizir & I. M. Smilianskaia. Moskva: Nauka, Glavnaia redaktsiia vostochnoi literatury. [In Russian].
- KRYMSKYI, A. Yu., 1973, Tvory v piaty tomakh [A. Yu. Krymskyi. Writings in five volumes]. Editorial board: I. K. Bilodid (chief), O. I. Hanusets, O. I. Dei et al. Volume 5. Book 1. Lysty (1890–1917) [Letters (1890–1917)]. Volume editor: S. D. Zubkov. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- KRYMSKYI, A., MIKHALCHUK, K., 1910, Programma dlia sobiraniia osobennosti malorusskikh govorov [A program for collecting peculiarities of Little Russian (Ukrainian) dialects]. Sbornik Otdeleniia russkogo yazyka i slovesnosti Akademii Nauk, 87 (4), 1–163. [In Russian]
- MATVIIAS, I., 1971, Pytannia ukrainskoi dialektolohii v pratsiakh A. Yu. Krymskoho [Problems of Ukrainian dialectology in the writings of A. Yu. Krymskyi]. Movoznavstvo, 1. 13–18. [In Ukrainian].
- SHAKHMATOV, O., KRYMSKYI, A., 1922, Narysy z istorii ukrainskoi movy ta khrestomatii z pamiatnykiv pysmenskoi staro-ukrainshchyny XI–XVIII vv. [Essays on the history of the Ukrainian language and a reading collection with writings of literature of Old Ukraine from the 11th to 18th centuries]. Kyiv: Drukar. [In Ukrainian].
- Viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohii Instytutu literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy (IL), fond 80, sprava 107, 1 arkush.

Незавершені роботи Агатангела Кримського з фольклору Звенигородщини

Актуальність статті полягає у введенні в науковий обіг двох незавершених фольклорних робіт академіка Агатангела Кримського «Звіт А. Ю. Кримського про його поїздку до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини».

Мета статті довести, що наукові роботи А. Кримського розкривають постать вченого як дослідника, що працював не лише у кабінеті, а й особисто спілкувався з респондентами.

Серед методів, використаних при створенні статті, було використано описово-нарративний метод для розуміння наукової творчості А. Кримського, змісту його наукових праць. У цій роботі використано методи критики історичних джерел, що визначаються специфікою об'єкта дослідження. Комплексне застосування різних засобів пошуку, аналізу і синтезу уможливило оптимальне використання архівних даних та опублікованих джерел.

У результаті дослідження доведено, що А. Кримський написав, але не завершив до кінця дві наукові роботи з фольклору Звенигородського краю: «Звіт А. Ю. Кримського про його поїздку до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини». Ці роботи були створені його зібраних ним особисто фольклорних матеріалів та на основі збірників пісень мандрівних прохачів милостині кінця XVIII ст. Особливу увагу вчений приділив походженню народних пісень, їхній зміні під впливом історичних процесів у Російській імперії. Обґрунтування власного методологічного підходу А. Кримський зробив у праці «Як треба класифікувати народні пісні» та у «Програмі для збору особливостей малоросійської мови», в яких запропонував власний науковий підхід до систематизування українського фольклору і діалектичного матеріалу.

У висновках наголошено про те, що незавершені фольклорні роботи А. Кримського «Звіт А. Ю. Кримського про його поїздку до Київської губернії влітку 1895-го року» та «Сліди од галицько-уніяцького впливу в народнім фольклорі південної Київщини» вимагають уважного вивчення фахівцями та публікації з науковими коментарями.

Ключові слова: Агатангел Кримський, Звенигородський край, фольклор, методи етнографічних досліджень, діалект.

Olha Lahunova, Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of the Department of Ethnology and Local History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Ольга Лагунова, кандидатка історичних наук, асистентка кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7403-7389>

Scopus-Author ID: 56196388400

Received: 16.12.2025

Advance Access Published: February, 2026